

SUMMARY

N. Beseda. Increasing the teachers' readiness of the secondary school for using the technology of keeping health.

The article is devoted to a study of a structure the teachers' readiness to using the technology of keeping health. The components of methodical teachers' preparation in principles of keeping and strengthening the pupils' health are described. The main stages of methodical preparation of teachers' association to realize the goals of keeping health activity are distinguished.

Keywords: a structure the teachers' readiness to using the technology of keeping health, methodical teachers' preparation of keeping health.

УДК 613

О. М. Бондаренко

Національний університет
імені Богдана Хмельницького

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ ВАЛЕОЛОГІЧНО КОМПЕТЕНТНИХ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті розкрито зміст різних видів самостійної роботи, спрямованої на формування д майбутніх педагогів валеологічної компетентності.

Ключові слова: валеологія, компетентність, безпека життєдіяльності.

Постановка проблеми. Проблема збереження здоров'я набуває сьогодні особливої значущості у зв'язку з трансформаційними процесами сучасного українського суспільства, прискоренням темпів соціально-економічного розвитку, негативними наслідками практичної діяльності людини в доквіллі, тенденціями щодо зростання захворюваності учнівської та студентської молоді, масовим поширенням шкідливих звичок у молодіжному середовищі, знеціненням індивідуального й суспільного здоров'я в ньому, погіршенням екологічної ситуації в Україні.

Аналіз актуальних досліджень та публікацій. Відповідно до резолюції ООН, здоров'я нації розглядається як головний критерій цивілізованості держави та ефективності всіх без винятку сфер господарської діяльності.

Необхідність розв'язання проблеми збереження здоров'я підростаючого покоління знайшла відображення в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), постанові Кабінету Міністрів України від 10.01.2002 № 14 «Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації на 2002–2011 роки», Концепції «Здоров'я через

освіту», Концепції неперервного валеологічного виховання та освіти в Україні тощо.

Концептуальні підходи щодо формування здорового способу життя та збереження здоров'я дітей і молоді визначені Національною програмою «Діти України» (1996). У ній наголошується, що здоров'я зростаючого покоління – це показник суспільного розвитку, могутній чинник впливу на економічний і культурний потенціал держави.

У педагогічних університетах приділяється певна увага якості професійної підготовки майбутніх учителів як пропагандистів та вихователів здорового способу життя, безпечної організації життєдіяльності серед учнів, що актуалізує питання формування їхньої валеологічної компетентності. Проте, залишаються недостатньо розробленими напрями та засоби формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів.

Усе вищезазначене й зумовлює актуальність нашого дослідження, яке виконано в контексті загального плану науково-дослідних робіт Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Мета статті – розкрити зміст самостійної роботи під час вивчення дисциплін «Вікова фізіологія», «Валеологія» та «Безпека життєдіяльності» як значного потенціалу у процесі формування валеологічно компетентного майбутнього учителя.

Виклад основного матеріалу. У процесі роботи над проблемою формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів ми дійшли висновку, що валеологічна компетентність – цілісна узгоджена сукупність компонентів (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного і соціального), які тісно пов'язані між собою, доповнюють один одного і проявляються через критерії (валеоспрямованість, валеологічна грамотність, валеологічна діяльність та валеологічна позиція).

Жоден з компонентів валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів не можливо сформувати і розвинути тільки в межах аудиторних занять. Інтеграція України до єдиного Європейського простору вищої освіти, реалізація ідей Болонської декларації (1999 р.), зростаючий обсяг змісту навчання й обсяг інформації, що швидко змінюється, незначна кількість аудиторних годин на вивчення визначеного змісту становлять об'єктивні передумови для широкого використання

самостійної роботи як засобу формування валеологічно компетентного майбутнього вчителя.

Самостійна робота студента завжди була в центрі уваги багатьох дослідників-освітян (Н. Калашник і В. Вертегел, І. Лернер, В. Попович і Г. Січкаренко, М. Солдатенко, А. Цюприк та ін.). У зв'язку з трансформацією вищої освіти в поширене, масове явище, розширенням ринку освітніх послуг, вимогами суспільства до готовності фахівця щодо самостійного оновлення знань, що зумовлює скорочення кількості аудиторного навантаження на студента, питання якості самостійної роботи студента набуває особливої актуальності. Процес експериментально-дослідної роботи передбачав удосконалення змісту дисциплін «Вікова фізіологія» (I курс), «Валеологія» та «Безпека життєдіяльності» (II курс), наповнення їх змісту різними видами самостійної роботи, використання яких передбачало різний рівень їх самостійності. Під час проведення практичних занять широко використовувалися розв'язування кросвордів, ситуаційних задач, що відбувалося спочатку за запропонованим викладачем змістом, а потім пропонувалося студентам розробити власні кросворди, запропонувати свої ситуаційні задачі для розв'язання. Оскільки цей вид самостійної роботи відбувався за аналогією з уже виконаними видами робіт, з використанням запропонованої викладачам моделі, ми її розглядали як частково керовану, обов'язкову для виконання кожним студентом. Проведення на заняттях рольових ігор також передбачало створення певної моделі для самостійної розробки подібних ігор студентами, але цей вид самостійної діяльності має більш високий рівень складності й більш широкий спектр завдань. У подібних іграх студенти мали виконувати певні ролі, ніби «приміряючи» їх на себе, що було спрямовано на формування готовності до здійснення валеологічної діяльності. Самостійна розробка рольових ігор валеологічного змісту спрямовувала студентів на проведення просвітницької роботи серед інших (серед студентів і учнів загальноосвітньої школи) в ігровій формі. Підготовка повідомлень з різних тем курсів як один з видів самостійної роботи також відбувалася з урахуванням різних рівнів самостійності, але за вибором студента. Викладач пропонував підготувати повідомлення на задану тему за конкретною літературою (керована самостійна робота); повідомлення на задану тему, але без рекомендації літератури (частково керована самостійна робота); повідомлення без визначення викладачем теми і рекомендації

літератури (повністю самостійна робота), що ми розглядали не тільки як процес формування достатнього рівня валеологічної компетентності, але й як певну діагностику інтересів студентів до проблем валеології і як один із основних шляхів формування, розвитку валеологічної грамотності; представлення повідомлення на обрану самостійно тему у вигляді схеми-конспекту, презентації, що ми розглядали, як один із показників високого рівня сформованості валеологічної компетентності. Використання завдань різного рівня самостійності ми розглядали як важливу умову формування валеологічної компетентності на основі реалізації вимог принципу особистісно орієнтованого підходу до навчання.

Проблема збереження здоров'я є предметом досліджень і розробок представників різних професій та галузей знань, розв'язання якої відбувається в межах професійної компетенції. Згідно з цим накопичені теоретичні знання та практичний досвід залишаються, «осідають» у межах певної професії чи науки. Студент-майбутній учитель (предметник чи класний керівник) повинен стати тим спеціалістом, який би інтегрував ці знання і вмів використовувати їх у практичній діяльності. Студент, як будь-яка людина, бажає залишатися якомога довше здоровою. Але навіть перші пілотажні експериментальні зрізи переконують нас у тому, що наявність позитивної мотивації не може бути єдиною ознакою наявності здоров'я людини. Людина повинна відчувати своє здоров'я, знати його резерви, якості, володіти методами його вимірювання, вміти піклуватися про нього.

З цією метою пропонувалася низка нескладних та нетривалих у часі методик-завдань для самостійного опрацювання (наприклад, з «Вікової фізіології» – визначення плоскостопості, кардіореспіраторного резерву тощо; з «Валеології» – раціоналізація щоденного харчування, визначення власного біологічного віку тощо; з «Безпеки життєдіяльності» – визначення ступеня ризику захворюваності на «студентські хвороби», вплив біоритмів на продуктивність праці тощо). Такі завдання дозволяли студентам пізнавати свій організм на основі наукових знань, а також бути активними учасниками своєрідного моніторингу власного здоров'я. Крім того, завдання такого характеру успішно застосовувалися студентами для діагностики стану здоров'я своїх рідних та близьких, що мало неабияке значення в майбутній професійно-педагогічній діяльності, а також у формуванні мотиваційного, діяльнісного та соціального компонентів валеологічної компетентності.

Під час експерименту було встановлено, що у студентів педагогічних університетів є певні прогалини у знаннях історичного розвитку проблеми збереження здоров'я людини і сучасних доробках з цієї проблеми. З метою їх усунення було розроблено й опубліковано навчальний посібник з курсу «Валеологія» для студентів денної і заочної форми навчання «Розвиток оздоровчих ідей в історії людства» [1]. Його метою є систематизація знань щодо передумов, становлення, розвитку валеології в історії людства, виокремлення основних етапів історичного розвитку проблеми здоров'я людини і характеристика кожного з них. У процесі перевірки відповідних знань студентів їм було запропоновано ознайомитися зі змістом посібника, а також розв'язати невеличкі за обсягом кросворди. Як одну з форм самостійної роботи ми використовували творчі завдання, серед яких складання кросвордів за змістом запропонованого посібника посідало чільне місце. Ми не обмежували студентів щодо стандартів зовнішніх форм, бо, насамперед, нас цікавило змістове наповнення кросвордів. Такі завдання ми використовували з метою надання процесу навчання проблемно-пошукового характеру (рис. 1).

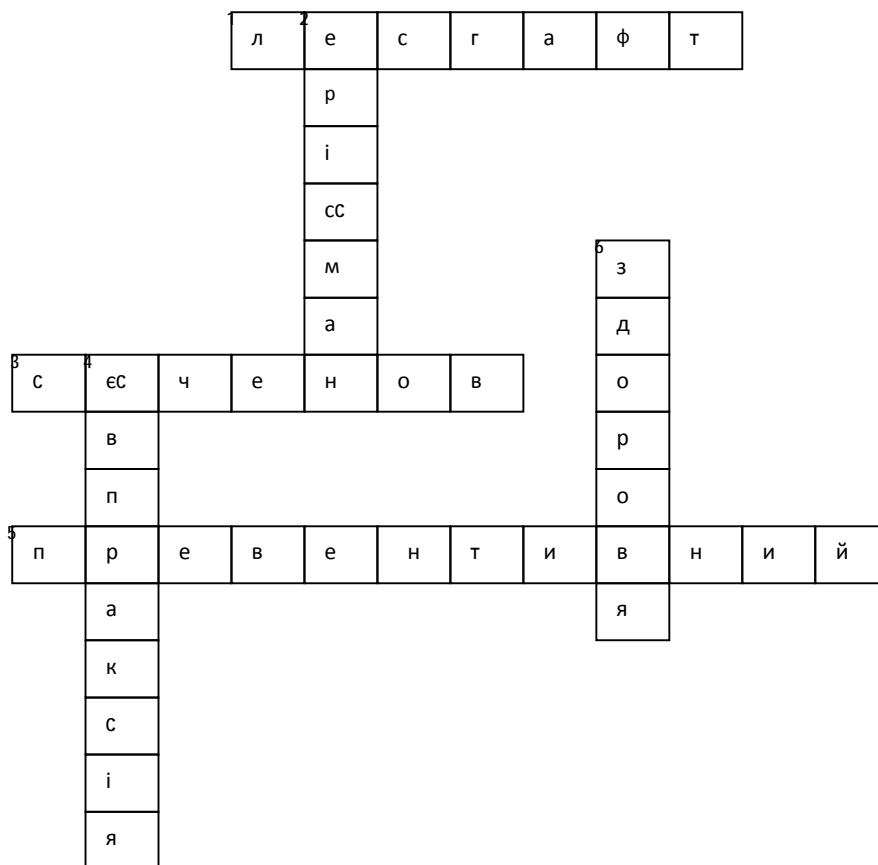

Рис. 1. Приклад кросворду

За горизонталлю: 1. Засновник теорії та методики фізичного виховання і освіти у школах і дитячих установах. 3. Автор учення про активний відпочинок. 5. Переклад (синонім) терміну «попереджувальний».

За вертикаллю: 2. Автор індивідуального санітарно-гігієнічного листа учня. 4. Онука Володимира Мономаха, авторка трактату, в якому порушуються питання рухової активності, способу життя в різні пори року, організації харчування, сну, роботи, гігієни вагітної та новонародженого, правильного повітряного режиму тощо. 6. Назва вітчизняної міжгалузевої національної програми 2002 року у галузі охорони здоров'я населення «_____ нації».

Констатація недостатніх знань студентів щодо здійснення нескладних заходів у невідкладних ситуаціях спонукав до розробки у співавторстві навчального посібника «Організація безпечної життєдіяльності людини» з курсу «Безпека життєдіяльності», який апробовано з 2005–2006 н. р. і рекомендовано до друку вченою радою Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького [2; 3]. Посібник призначений для допомоги студентам під час самостійної підготовки до лабораторних і практично-семінарських занять з курсу, виконання індивідуальних і колективних завдань. До матеріалів навчального посібника включені основні відомості стосовно надання першої допомоги потерпілим з такими видами травм як рани, кровотечі, переломи, вивихи, а також під час виникнення термінальних і деяких невідкладних станів, висвітлюються питання першої медичної допомоги під час нещасних випадків і надзвичайних ситуацій. Посібник містить підрозділ «Актуальна епідеміологія», де висвітлюються основні причини розвитку, симптоми, шляхи запобігання таких поширених інфекційних хвороб, як ВІЛ, статевий герпес, хламідіоз, педикульоз, пташиний грип, туберкульоз та ін. У процесі підготовки цього видання автори прагнули викласти матеріал так, щоб він був доступним для розуміння студентам вищих навчальних закладів усіх спеціальностей, які не мають спеціальних медичних знань, а володіють лише основами знань з біології людини. Тому в навчальному посібнику використано багато наочності (малюнків, схем, таблиць), які значно підсилюють навчальний ефект. У посібнику наведено також ситуаційні і тестові завдання, які призначені для кращого опанування навчальним матеріалом і самодіагностування рівня його засвоєння студентом. Наприкінці кожної теми пропонується перелік використаної

літератури з метою детального ознайомлення з певними аспектами проблеми. У кінці посібника подані правильні відповіді на ситуаційні і тестові завдання. Загалом, запропонований матеріал посібника, на думку авторів, сприяє формуванню в сучасної молоді людини культури особистої безпеки. Виховання такої культури має на меті оволодіння існуючим досвідом виживання в різноманітних життєвих ситуаціях, формування готовності використовувати цей досвід у постійно мінливих умовах нашого сьогодення.

Протягом вивчення курсів «Вікова фізіологія», «Валеологія» та «Безпека життєдіяльності» самостійна діяльність студентів була спрямована також на виконання наукових робіт (реферативних досліджень, повідомлень), творчих робіт (наприклад, розроблення комплексу вправ для профілактики втомлюваності очей, профілактики порушень постави, розроблення комплексу масажних рухів під час головного болю, складання комплексу рекомендацій з власного фізичного самовдосконалювання з урахуванням віку студента, його стану здоров'я, навантаженості, матеріальних статків, побутових умов). Використання творчих завдань ми розглядаємо як необхідну умову розв'язання проблеми, що досліджується. Кращі з творчих робіт, наприклад, розроблений комплекс вправ для зняття втомлюваності очей, застосовується на кожному аудиторному занятті у вигляді валеохвилинок, які проводяться студентами.

Презентація і практичне використання результатів творчих робіт, на нашу думку, сприяє розвитку ораторської майстерності, відчуття реального позитивного впливу таких вправ на молоду людину, усвідомленню студентом важливості проведення такої діяльності не лише в межах власної життєдіяльності, а й розуміння доцільності і цінності оздоровчої, профілактичної, корегуючої діяльності для своєї сім'ї, друзів, знайомих. До того ж проведення занять, під час яких вони висловлюють свої відчуття, емоції, точки зору, побажання, забезпечує позитивне емоційне забарвлення (гедоністичний аспект). Цей вид діяльності має високий рівень самостійності, отримання студентом високої оцінки за неї ми розглядали як показник високого рівня розвитку валеологічної компетентності.

Крім того, використання таких вправ, їх підготовка актуалізували не лише знання конкретної науки, а й загальнонаукові; сприяли формуванню в майбутніх учителів навичок раціональної організації навчально-виховного

процесу з погляду збереження і зміцнення здоров'я дітей, а також відстеженню певних змін у стані здоров'я студентів під впливом таких вправ.

Підсумковим креативним завданням для студентів експериментальних груп була підготовка і проведення «навчальної прес-конференції» як одного з різновидів ділової гри. Студентам пропонується визначитися з темою конференції (з лекційного або практично-лабораторного курсу). П'ятеро чи шестеро студентів виступають у ролі експертів з певної проблематики (наприклад, валеології статі, основ раціонального харчування, оздоровчих системі технологій тощо), яка була обрана як тема конференції. Студенти-«експерти» обираються студентською групою. Решта студентів – «журналісти». Завдання «експертів» – відповідати на запитання представників «мас-медіа». Завдання для «журналістів» – опрацювати рекомендовану літературу, самостійно вивчити літературні джерела із заданої теми і сформулювати кілька запитань для «експертів». Для компетентної відповіді студентам-«експертам» також потрібно попрацювати з відповідною літературою і бути готовими відповісти на запитання «журналістів». Запитання подаються у письмовому вигляді викладачеві, який систематизує їх за напрямками і передає студентам-«експертам» для відповіді. За рівнем самостійності така робота носить комбінований характер і дозволяє підвести підсумок щодо ефективності здійсненої експериментальної роботи.

Висновки. Власний досвід викладацької діяльності засвідчує, що активне упровадження різних видів самостійної роботи у практику вищої школи є результативним та перспективним напрямком щодо формування валеологічно компетентного майбутнього спеціаліста, і, в першу чергу, майбутнього педагога.

Перспективні наукові пошуки автора будуть спрямовані на дослідження ролі виховної роботи у формуванні валеологічно компетентного майбутнього педагога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко О. М. Розвиток оздоровчих ідей в історії людства: навчальний посібник для самостійної роботи з курсу «Валеологія» / О. Бондаренко. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 56 с.
2. Бондаренко О. М. Організація безпечної життєдіяльності людини: навч. посіб. для студентів університетів / О. Бондаренко, Л. Пакушина. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2005. – Ч. I. – 96 с.

З. Бондаренко О. М. Організація безпечної життєдіяльності людини :: навч. посіб. для студентів університетів / О. Бондаренко, Л. Пакушина. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – Ч. II. – 104 с.

РЕЗЮМЕ

Е. Н. Бондаренко Роль самостоятельной работы в формировании валеологически компетентных будущих учителей.

В статье раскрыто содержание разных видов самостоятельной работы, направленной на формирование у будущих педагогов валеологической компетентности.

Ключові слова: валеология, компетентность, безопасность жизнедеятельности.

SUMMARY

H. Bondarenko The place of individual work in the formation of valeological competence of teachers to be.

The article focuses on different kinds of individual work which are directed to the valeological competence formation of teachers to be.

Key words: valueology, competence, safety of life and activities.

УДК: 37.015.2:613

Г. Л. Воскобойнікова, С. О. Воскобойніков

Бердянський державний педагогічний університет

ВПЛИВ НООСФЕРНОЇ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ І КУЛЬТУРИ ОСОБИТОСТІ

У статті висвітлені наукові дослідження з проблеми ноосферної освіти, валеологічної культури і виховання, інноваційних технологій навчання, їх значення в розвитку особистості і суспільства.

Ключові слова: ноосферна освіта, валеологічна культура, інноваційна технологія.

Постановка проблеми. В центрі уваги сучасних фундаментальних наукових досліджень – глобальний взаємозв'язок та взаємообумовленість розвитку ноосфери і становлення ноосферної свідомості людини.

На межі третього тисячоліття формується відповідальне ставлення людства до масштабів впливу бурхливого розвитку цивілізації та залежності стану здоров'я і життя людини від можливих наслідків негативного впливу на довкілля; власних досягнень, їх корисності для блага суспільства та раціонального поєднання суспільної діяльності людини з реалізацією власних потреб у соціумі [2]. Проблему становлення ноосферної свідомості людини покликана вирішити ноосферна освіта, що повністю змінить уявлення про людину, як відокремлену біологічну і